

૬.૩ જીવનને અજવાળતા એકવીસ ગુણો

વર્તમાન વિશ્વની અનેક શોધખોળોથી કહેવાતી ભૌતિક સિદ્ધિઓની હારમાળા સર્જી દીધી છે. ચકાયોંધ કરી મુકે તેવી ઝાકઝમાળમાં માનવી અંજાઈ ગયો છે. બહારથી અપટુડેટ દેખાતા બૌદ્ધિક માનવીનું જીવન અંદરથી અપ-સેટ સર્જાયેલું થતું જાય છે. આજની કરૂણતા એ છે કે માનવીને ઉંઘવા માટે ગોળી લેવી પડે છે. ભૂખ માટે ગોળી લેવી પડે છે. વિકાર-વાસના સંતોષવા ગોળી લેવી પડે છે. બધી જ બાબતો માટે બીજા ઉપર નિર્ભર રહેવું પડે છે. પરંતુ વિજ્ઞાને હજુ એવી શોધ નથી કરી કે આખું ને આખું હૃદય બદલી નાંખતા માનવીના હૃદયના ભાવોને બદલી નાંખે. પૈસાથી કપડા મળે છે. ઘરેણાં મળે છે. રોટી, કપડા, મકાન બધું જ મળે છે પણ પૈસાથી અંતરમાં શાંતિ, સંતોષ, સુખ કે દુઃખ વગેરે મળતું નથી.

જીવનના વાસ્તવિક સુખનો જો કોઈ પણ આધાર હોય તો તે સદ્ગુણો છે. અને તેમાં પણ પાયાના સદ્ગુણો જીવન જીવવા માટે રોટી, કપડાં, મકાન જેટલા જ જરૂરી છે અને તે માટે આપણા પરમકારણિક જ્ઞાની ભગવંતોએ શ્રાદ્ધવિધિ અને જૈનગ્રંથોમાં શ્રાવકના એકવીસ ગુણોની નોંધ આપી છે.

શ્રાવકના એકવીસ ગુણો

- ૧) **અશુદ્ધ:-** શ્રાવક ક્યારેય તુરછ હૃદયવાળો ન હોય, સ્વાર્થી ન હોય પરંતુ સ્વપરને ઉપકાર કરવાવાળો દિલાવર હોય છે. જેવાની સાથે તેવા થવાની વાત આ ગુણવાળાને શોભતી નથી. બીજાનું ભલું કરવામાં જ આપણું ભલું થતું હોય છે.
- ૨) **રૂપવાન:-** સંપૂર્ણ પાંચેય ઈન્દ્રિયોથી સુંદર દેખાતા સારા બાંધાવાળો હોય છે, સ્વભાવ જેનો સુંદર હોય છે, તે પણ રૂપવાન જ ગણાય છે.
- ૩) **શાંત પ્રકૃતિ:-** બહારની હાય-વોય, દોડધામ અને અફડા-તફડી એના સ્વભાવમાં ક્યારેય હોતી નથી. સ્વભાવથી જ શાંત હોય છે અને સ્વભાવ વિરૂદ્ધ અને લોકવિરૂદ્ધ પાપપ્રવૃત્તિઓમાં એ ક્યારેય પ્રવૃત્તિ કરતો હોતો નથી.
- ૪) **લોકપ્રિય:-** લોકોમાં જે પ્રિય હોય, લોકકલ્યાણના કાર્યોથી જે પ્રિય હોય, દાન આપનાર હોય, સદાચારી, વિનયી અને મીઠું બોલનાર હોય તે લોકપ્રિય ગુણ કહ્યો છે.
- ૫) **અકૂર:-** સ્વભાવથી જ તે દયાળુ હોય છે, કોઈને પણ પીડા, દુઃખ કે મુશ્કેલીઓ રહેલી હોય તે સહન કરી શકતો નથી. બીજાના દુઃખે દુઃખી થવામાં જ પોતાનું સુખ માનતો હોય છે. જે અનેકને શાંતિ અને શાંતા આપે છે.
- ૬) **પાપભીર:-** પાપથી ડરનારો, પાપથી ભાગનારો અને પાપથી દુઃખી થનારો ગુણ એ પાપભીર કહેવાય છે. પોતાના દુઃખથી સામી વ્યક્તિના જીવમાં પણ તેવું જ દુઃખ થાય છે, તેમ માનીને તે દુઃખના કારણભૂત સર્વ પાપોને દૂરથી જ ત્યાગ કરનારો બને છે.

- ૭) અશઠતા:- કોઈને પણ છેતરવાની વિદ્યા કે હોશીયારી તેના સ્વભાવમાં નથી હોતી, સરળતા એ તેનો સ્વભાવ હોય છે, તેનામાં લોકોને વિશ્વાસ ખેસતો હોય છે દંભ, કપટ અને જૂઠથી તે યોજનો દૂર રહેતો હોય છે.
- ૮) દાક્ષિણ્યતાવાન:- કોઈની પણ પ્રાર્થનાને છતી શક્તિએ તે ના પાડતો નથી, હંમેશા બીજાના સદ્ભાવોને અવશ્ય પુરા કરવા માટે પ્રયત્ન કરે છે.
- ૯) લજ્જાવાન:- ક્યારેય અકાર્ય કરી શકે નહિં, સદાચારમાં જ સહજ પ્રવૃત્તિ હોય છે અને સ્વીકારેલી વાતને તે છોડતો નથી.
- ૧૦) દયાવાન:- સર્વજીવો ઉપર દયા રાખનારો હોય છે, દુઃખી જીવોના દુઃખને દૂર કરનારો હોય છે અને હંમેશા જીવો ઉપર કરુણાબુદ્ધિ રાખે છે.
- ૧૧) સૌમ્યદૃષ્ટિવાન:- વિપરીત વૃત્તિવાળા જીવોની કર્મની ગતિ જોઈને પણ દ્વેષ કરતા નથી, સર્વની સાથે સૌમ્યતાપૂર્વકનો વ્યવહાર રાખે છે.
- ૧૨) ગુણરાગી:- પોતાનાથી અધિક અને સમાન ગુણોવાળા પ્રત્યે અંતરમાં સહજ લાગણીના ભાવો પ્રબળ બને છે તેઓનું આદર-બહુમાન જાળવતાં હોય છે અને ગુણવાનો પ્રત્યે અંતરમાં ક્યારેય ઈર્ષ્યા, અસૂયા, દોષો વગેરે હોતા નથી.
- ૧૩) સત્કથાપ્ય:- સંસારની પંચાતો, વિકથાઓને છોડીને ગુણકારી અને હિતકારી જ વાતો અને વાર્તાઓ એના હૃદયમાં રમતી હોય છે અને કહેતા હોય છે.
- ૧૪) સુપક્ષયુક્ત:- જેમનો પરિવાર સદ્ગુણોની બાબતે અને ધર્મની બાબતે અનુકુળ હોય છે, સદાચારયુક્ત હોય છે અને સદ્વિચારોનું પોષણ થાય છે.
- ૧૫) દીર્ઘદર્શી:- હંમેશા કોઈપણ કાર્યની શરૂઆત લાભાલાભનો વિચાર કરીને શરૂઆત કરતા હોય છે, હૃદયના ભાવો નિર્મળ બને તે રીતે જ નિર્ણય કરતા હોય છે અને પ્રશંસનીય કાર્યો પણ હિતકારી હોય તેવા જ કરતા હોય છે.
- ૧૬) વિશેષજ્ઞ:- વિશેષરીતે કાર્યના, પ્રસંગના પરિણામોને જે જાણે છે તે વિશેષજ્ઞ કહેવાય છે. જે પ્રવૃત્તિમાં ગુણ-દોષને ધર્મ-અધર્મને સારી રીતે સમજીને કરે છે.
- ૧૭) વૃદ્ધાનુગામી:- જ્ઞાન વગેરે ગુણોથી જે ખૂબ આગળ વધેલા હોય તેની પદ્ધતિએ પોતાના જીવનની રીતિ-નીતિ અપનાવે તે અને પાપોના આચારમાં પ્રવર્તે નહિં તે વૃદ્ધાનુગામી છે.
- ૧૮) વિનયી:- આપણાથી અધિકગુણવાળાની યોગ્ય રીતે સેવા, ભક્તિ, વિવેક કરે, તેને વિનયી કહેવાય છે. અક્કડતા કે અહમ્ જેમાં નથી તે.
- ૧૯) કૃતજ્ઞ:- કરેલા ઉપકારોને ક્યારેય ભૂલે નહિં અને ઉપકારીઓના ઉપકારનું ઋણ ચૂકવવા હંમેશા જે તત્પર રહે તેને કૃતજ્ઞ કહે છે.

૨૦) પરહિતકારી:- પોતાના સ્વાર્થ વગર, બદલાની આશા વગર અન્યનું, પાડોશીનું કે પારકાનું હિત કરનારો જે હોય તે પરહિતકારી કહેવાય છે.

૨૧) લબ્ધલક્ષ્ય:- જીવનના સઘળાએ કર્તવ્યોમાં, સઘળું ધર્મ કર્તવ્ય પોતે જાણી શકે અને યથાયોગ્ય આચરણ કરી શકે તેને લબ્ધલક્ષ્ય કહ્યો છે. જીવનના સઘળાએ સદ્ગુણોની સફળતા આ ગુણને આભારી છે.

જીવનની અકળ આંટી ઘૂંટીઓ અને અગમ રહસ્યોનો પાર ભલે ન પામીએ, કહેવાતા અને અનુભવાતા દુઃખો દર્દોમાંથી ભલે કાયમી છૂટકારો આ ભવમાં ન મળે, કહેવાયેલા અનેક દોષો, અનેક ક્ષતિઓથી ક્યારે મુક્ત થઈ શકીએ તેની ભલે જાણ ન હોય પરંતુ સદ્ગુણોના સ્વીકાર વગર અને સ્વભાવની સુગંધ વગર ક્યારેય આપણું જીવન ઉન્નતિના પંથે તો નથી જ ચાલવાનું તેની કરતાં બહેતર છે કે જ્ઞાની ભગવંતોના વચન ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ મૂકી શક્ય પ્રયત્ને વધુને વધુ આપણે આપણા જીવનની સાર્થકતા માટે સદ્ગુણોનું આલંબન લઈ, પ્રીતિ કેળવી અને તેને કેન્દ્રમાં રાખી ઉપરોક્ત સદ્ગુણોને અપનાવી લઈએ.

jainuniversity.org